

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (1)

пишува:
Мери Пиргјаноска
Арсова
историчар на
уметноста

На доминантниот ридест мак-
сив (524 м н.в.), популарно наречен
„Лукубја“, кој се издига непосредно
над централниот градски подрачје и
се протега по долнината на дес-
ниот брег на питорескиот кочански
речен меандер, лikuва грандиозни-

средбата со овој монументален, ре-
презентативен, раскошен монумент
е неодолива возвзда и восхитен при-
ем, еквивалентен на доживување
на археолошка сензација! Кочански-
иот светилник на иднината, кој истовремено е мост што поврзува да-
лечни времиња и простори, го спријате-
мите како пазник за очите и душата (веднаш штом го разберете) ка-
ко благорден и силен естетски шок
предизвикан од оваа универзална
убавина, условен од творечката спре-
ра на умот, раката, окото и како
амалгам на сето тоа - силовита речи-
тост и огромна ерудиција на авторот.
Српскиот професор Богдан Богдано-
виќ, урбанист, теоретичар, автор на
Партизанска некропола во Прил-
еш, по првата средба со Спомени-
кот, во февруа-
ри 1982 г., со не-
скриено одуше-
вување ќе изја-
ви: „Спомени-
кот на Слободата
во Кочани оди-

ор да се разбере вистинската содр-
жина на мозаичните ансамбли како
и на целосниот монумент кој прет-
ставува едно комплексно и комплет-
но решение.

Кочанскиот Споменик на Слободата е револуционерен потпфат
сам по себе и во уметничката смисла
на зборот, кој своевремено имаше за цел разбивање на дотогашните
востановени стереотипни норми
во уметничкото творчење. Тој е авангардна творба, естетски инструмент кој се стреми „Големата
култура“ на една уморна Европа да
ја подмлади и оспособи за ново живеење преку културните механизми
на Византиска како еликсир и тоа конкретно од македонска провиниција.

Целта на оваа мала студија за
Споменикот е помал или поголем
придонес кон подобро и полесно
толкување на истот за да може во
иднина да се промени однесувањето
кон него, непосредно пред неговиот
реставраторски зафат. Споме-

от Споменик на Слободата. Првиот впечаток што ќе го понесете по

во самият врв на
нашата мемори-
јална уметност.
Мислам дека со
него можеме да
се пофалим
пред светот.“

Академик
Ц. Грозданов во
врска со монументалните сидни мо-
заици на Чемерски ќе рече: „Тие ве-
ројатно можат да се оценат како на-
целосна групација од овој вид во Ев-
ропа, по Втората светска војна, со
што ќе создаде едно ново, порано
непознато обликување на мемори-
јално одбележување во уметноста.“
Но, вистина е дека е потребен пого-
лем визуелен и интелектуален нап-

никот да си го добие нужното досто-
инство и пиетет, сега веќе спознаен-
и со вредностите и идентитетот на
ова капитално дело, високо квалифи-
катено дури и за европски вкуси.

„Олга Иванова, Речник на
топонимите во областа по сливот на
Брегалница, Скопје, 1996.

АВТОМОНИТОР

ДРУШТВО ЗА ПРОИЗВОДСТВО, ТРГОВИЈА И УСЛУГИ

ул. „Панагија Велјанова“ 11
2300 Кочани
тел./факс 033 297-105

тел. 033 297-780
мобил. 070 213-027
070 213-696

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (2)

пишува:
Мери Пирганска
Арсова
историчар на
уметноста

Во 1979 г. Собранието на општина Кочани распиша конкурс за изградба на Споменик на Револуцијата кој ќе посетува на борбата на овој крај во последната војна. Се отгласија уметници од цела Југославија. Првото место на конкурсот, стручното жири го довери на архитектот Ратко Раѓеновски и на сликарот, графичар, мозаичар - Глигор Чемерски. Врз основа на нивниот проект беше изработена макета со значителни димензии (3 x 3 м) која ја поставија на увид на кочанци во фазието на ДК "Бели мугри". Каде ли се наоѓа таа денес?

Одушевени од прекрасното здание, со граѓански самодринес беше даден сигнал да се отпочне со работа, која траеше следните две години. Прифаќајќи ја сугестијата на Г. Чемерски, првичната идеја од Споменик на Револуцијата, конвер-

јата, како живот кој постојано тече. Додека се издигаше градбата, главниот протагонист на нејзиното идејно решение, Глигор Чемерски, пред себе си постави една мисла водителка. Па, вели: "Морам да кажам нешто што е, и не е ерес. Јас го правам овој Споменик мислитејки на мајсторот од Курбиново (Преспанско) и Нерези (Скопско). Бисакал да верувам дека баш тие ме оценуваат и дека син негде и некогаш ке се сртнат." Дури во контекст на реченото, некои строго критичари на уметноста ќе речат дека кога би биле живи анонимните корифеи на византиското средновековно сликарство од охридска "Света Софија", "Свети Пантелејмон" - Нерези и "Свети Георги" - курбиновски (со оглед на тоа што низ вековите мислата како и стилот на живеење и сликање еволуираат) и тие би сликале исто така. Чемерски создаде сликарство кое зазема истакнатото место во ПАНТЕНОН на најистакнатите места на вредности на македонската култура на 20 век. И покуку тука, кај нас, треба да се баарат зачеточите на ренесансата, која во Италија се јавува многу подоцна, (во почетокот на XIV век, или почетокот на Тречентото), па дури и барокот.

Споменикот на Слободата свечено е промовиран во присуство на угледни гости, на ден пред роденденот на СФРЈ, 28 ноември 1981 г., како еден од даровите на Републиката. И понатаму продолжува да живее како што живее: отворен на заштот на времето и на милостта на случајните намерници. Молчано апелирам да го корегирамо и култивираме нашите однос кој овој бисер на Светската историја на уметноста за да не испадне дека "бисер не се фрда пред нозете на недостојни".

КОЈ Е ГЛИГОР ЧЕМЕРСКИ?

Роден во Кавадарци, 1940 г. Образован во Скопје, во Белград (кај завршил АПУ и постдипломски студии до 1965 г.) и во Париз. Следуваат неговите студиски престои: до 1970 г. во Р. Франција - како нивен стипендијист, Египет, Грција, Италија, Холан-

дија и Шведска. Последните години често престојува во САД со свои изложби, во Вашингтон, Њујорк, Вилингтон, Фејтвил. Самостојно и групно излага во безброй културни центри во светот, од коишто ке ги споменам помаркантните: Александрија, Париз, Рим, Истанбул, Софија, Грац, Букурешт, Варшава, Прага, Москва како и во многу центри во бившите Ју-простири и низ Македонија (само во Кочани не?).

Професор д-р Цветан Грозданов заличноста на Глигор Чемерски ќе се произнесе така: "Тој е сликар кој веќе одамка има углед на класик. Со репутација на македонски, но и париски сликар, неговото име прерасна во едно од водечките во Југоисточна Европа". Тој е импресиониран од "неговиот талент и фанатична определба за создавање дело со јасен личен печат, персоналитет и силна ерудиција"... "широката култура и уште поширок увид во историјата на уметноста". "Г. Чемерски е репрезентативна творечка фигура во современото македонско сликарство на 20 век, со углед во светот кој постојано расте." Светската стручна критика повеќепати се произнела со највисоки оценки за квалитетот на неговото сликарство, повеќеслојноста на значењето на неговите слики, како и автентичноста на неговата сликарска постапка - но, за тоа во некоја следна прилика, доколку вие тоа го сакате.

Како круна на макотрпната и одговорна работа, Собранието на општина Кочани во 1981 г. го наградува со Златна спомен-плакета. Воедно е ловорисан со титулата Почесен граѓанин на град Кочани, на која тој особено се радува и гордеф. Во октомври, 2002 г. е поднесена кандидатура за негов апологување во членството на МАНУ.

тира во идеја за Споменик на Слободата - пошироко. Повеќетата беше создавање на еден универзален, меморијален споменик, посветен на Татковината како светлина, прикажувајќи ја многусложноста на македонската почва низ вековите, преку презентирање на македонската Одисеја, но и една визија за Револуци-

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (3)

пишува:
Мери Пирганска
Арсова
историчар на
уметноста

Покрај повеќето монументални дела на Чемерски, Споменикот на Слободата блеска со метеорски сјај. Замислен е како хармонизирана целина од архитектура, вајарство и мозаик, зачната во еден здрав и паралелно да расте, но не како класична синтеза, ниту како апликација на истиот, и во симбиоза со живее. Идејата изгледа се роди уште на студиите во белградската Академија; тогаш ја бранеше својата филозофија дека "куката" не ја чинат вратите и прозорците, ниту сидовите, туку просторот. Раѓеновиќ и Чемерски во спрера, уморни од вообщичените, веќе видени градби, донесоа заеднички став "да направат нов вид храм, кој ќе воспостави нов ритуалитет што нашето време би го прифатило, храм во којшто нема да се негува

фат во градежништвото, мора да признаеме е потребен машки однос, но сепак кавалерски, да се стави нога во срцето на формата, да биде присутен, а сепак да не повредува. Така што формата да биде хармонична, остра и строга, редуцирана и свирепа, за да личи на нему обожуваната византиска култура, зашто веќи: "мене Византија ми служи како

карство кое не си игра со стварноста, но ќе направи сериозна стварност од себе".

Оставајќи го зад нас православниот храм "Свети Гргор", полека го освојуваме ридот, по разигнатите скалила и пријатно уредената окојина со зеленило, малите плоштадии со фонтани, полукуружно седење и романтично ноќно осветлување. Се искачуваме на висорамна полуостровска плоштадина и имамме чувство како да ни е на длаката целата чачанска панорама, со богатите срзини полиња и села. Поубава локација не можела ни да постом. Оттаму, Споменикот го наткрилува градот како буден заштитник, бунтовник и непокор, кој простум, немо чека да биде протолкувана тајна. Налик на огромна мајчинска прегратка, градбата спонтано не вовлекува во нејзината утроба (магичен простор без купола), каде двојната дилема становува тројна: тврдина, храм антички театар?.. или сè заедно во еден момент. На прв поглед: распарчена тробродна базилика (црква), без врати и прозорци, со завртен олтар и со амфитеатрално седење, со мизансцен на природна карпа и сцена на која може да се игра од античка драма до модерни танци. Чемерски како да сакаше да го спии најубавото во историјата на уметноста видено на нашиве македонски простори, од античките градови, преку Византиска, до денес.

Со виртуозна вештина на ликовен ракопис полни со страш, љубов, секавичен гест, трескавичен неимир и убавина која не се плаши од жестокост - и го врати достоинството на старата мозаична техника и се вори во плејадата најпознати мозаичари во Европа.

лајжен пиетет, спротивен на нашите денешни сфаќања за животот", вели Глигор. Простор отворен кон светлината и воздухот, атмосферските влијанија, сонцето, птиците, тревите - со купола од право нево, изложен на грицкането на времето...

Оддалеку гледано, изгледа како убава, романтична руина од испорочени сидини, која би била фортификација на некоја античка акропола, штитена од осум до половина разурнати кули. За ваков смел пот-

фильтар низ кој можам да проценувам, да пуштам да тече сè што е живо, сè што врви во уметноста. Византиска ми дава за право да мислам дека ми е поблиска уметноста на претколумбиска Америка, (Маите и Ацтеките) отколку што ми е европското рококо или понатаму другите уметности на Европа", така нагласки близост со ставите на Пикасо, Леже, Ди-Бире и другите кои се контра "Париската школа", а третираат фигутивно сликарство, ке створи "сли-

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (4)

пишува:
Мери Пирганска
Арсова
историчар на
уметноста

Врз топлата белина на сферните сидови од бетон со оплата од дуварски, ражав, мермерен гранулат (однадвор и однатре). Чемерски поставил осум мозаични фризови на површината од 330 метри квадратни, од кои шеест се хоризонтални, а двата вертикални. Секој мозаичен ансамбл си има своја тематска целина и наслов: "Илинден", "Револуција", "Победа", како и стилбовите на

лучок во сите негови дела е дуализмот (двојноста): на современо и традиција; профано и сакрално, добро и зло, војна и мир, смрт или слобода. Тоа не доведува на релација со Гочевата универзална мисла испишана со ковано калиграфско, курсивно писмо на левиот, надворешен ѕид:

*"Слободата ни јреба нам.
Така како јашо ја владееме покаша,
јреба да го азладеме и деной.
И јаша ќе го јаснашеме
или ќе изумреме."*

Гојко, со факсимилен потпис

Служејќи се со експресионистички јазик, во смисла на формата, потегот, бојата (посебно) се "додигнува до бунтата и вежштената тропска вегетација и разоткрива еден мозаичен благороден и темпераментен дух" (Ги Велен, генерален секретар на Меѓународното здружение на ликовни критичари - АИЦА, 1986, Париз). Колористичкиот крешендо се рамни со вулканска ерупција што доаѓа од авторовата душа, наплику на неговите корпулентни фигури што претставуваат "герои полни со енергија и жар на мисионери, решени во својот став да го презглазат пеклот" - Ц. Грозданов. (Видејте ги нивните гломазни, груби, пикасовски нозе, односно стапала.)

Чемерски во својот стил ги врежал Ел Греко, Тинторето, Де ла Кров, Ван Гог, но генерално неговиот личен печат ке го дефинираат вака: хармоничност - која е аналогна на анонимниот сликар од Нереси (12 в.), драматичност - инспирирана од Пикасо (20. век) и динамичност - од Фернан Леже (20. в.) во која човекот е победник. Исто како и Глигор, кој ја победи природата на каменот давајќи му душа и оживувајќи го за навек. Стасуваа камчиња за мозаикот од сите страни: килибарски травертин,

јабланички сивец, бел прилепски мермер, а дури од Стокхолм пристигнаа црвен туркестански камен и оној црн шведски гранит. Првичната радост по приемот на тој материјал го доведе Глигор до првите сомненија: "... дали сум толку мокен да ја натерам природата да говори преку мене или му должам топли многу на тој материјал, та не сум направил никошто друго освен што сум внимавал да него употребствам?"... Конечно, врз белите сидови на елинитичката, симетричната градба, како врз Tabula rasa, почна да расте Глигоровата приказна за Слободата.

На членниот конвексен (испалчен) ѕид не пречекува, чинам најубавата слика која по мене е од антилогоско значење. Сосема горе, во закрилнички став и во смело скратување е ставена женска фигура како персонификација на Слободата, снежна, поплетна, во ангелски став, со втрнечни очи кои посетителот и со две развиени ленти во машки - цврстите раце: црвена и сина, напли на молни, змии, секувици (инспирација можеби од архангелската фигурина "Божица со змии" - крстска култура, 15. в. пр.н.е.) или можеби наврата на артоите на македонската народна песна која упатува на "два барјака: зелен и црвен; единиот за на свадба, другиот за на војна". Сината лента мопскавично се стреми кон тешко македонско оро. Оваа доминантна фигура која асоцира на средновековна Богородица - Оранта односно Ширшаја, односно заштитничка; како во гледало се пресликува уште еднаш од конкавната страна на ѕидот (однатре). Орото претставува еден празничен рустикален мотив исполнет со светлина, топли тонови и интензивно радување, усло-

"Отпорот" и "Страдањето", се на надворешните сидови; додека "Олтарот на жртвите", "Топла земја" и "Изградба" - на внатрешните.

Неговото мозаично сликарство, жестоко и возвремирено, полно со молни и громтевици, е обременено со иконска љубов што ја црти од дамарите на родната Македонија, националното и фолклорното наследство, како и религиозното миналото и бујната уметничка фантазија. Македонија како благородно сонце, Македонија како негова постојана опсесија и сензија, Македонија како мит, легенда, историја, стварност и фолклорна инспирација.

Одликите на стилот што го прават единствен и оригинален се: фигутивното сликарство, кое пак е организирано и стилизирано (поедноставено) со контурност на фигураната (често и во многу смели скратувань), динамичност и словесната наративност која понатаму еволуира до експресионистичко-асоцијативна арабеска. Карактеристичен белег, постојано присутен, скоро без иск-

вена од Победата на вековната тиражија на еден изнаменат народ на кого скоро да му нема рамен во светот по маките и страданијата.

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (5)

пишува:
Мери Пирганска
Арсова
историчар на
уметноста

Следејќи го од лево на десно, фризот започнува со приказ на жена во анфас, по ритуален чин на истирување на златото (демонот) и претставува засебна сцена. Еуфорично се извива ороводната низа, која како да ја турка понатаму звукот на двајцата зурпации кои го паразитат воздухот, како и екот на експресивната појава на извиените тапанџии, под чиј тресок, чинишви вибраираат формите и даваат жив впечаток на илустрацијата. Фолклорната група составена од мажи и жени во македонски носии, со ликовни решенија како по-зајмени од Маите и Ацтеките, (посебно во смисла на изработка на лиците) ги предвиди прекрасно интерпретирајќа женска појава во профил, со масивно, енергично тело и грациозен танц по углед на "Тетовската менада" (VI в. пр. н.е.) и со развиорена шамија, како и облека од

от поробувач, прикажан во вид на аждер, кој од утробата исфрла човечки делови (глави, раце) како алтерија на жесток агресор, агонијата продолжува со сеенје смрт врз невиното население, во стилот на народната: "Црна се чума зададе". Човечката "Голгота" врз невиното христијанско население е опицитетена во обезличен, карикриран човек - rob, сартен на крстниот знак напуштен, гол, незаштитен со маска врз лицето. Сликата кулминира со сцената на трите турски судари со цревни фесови во улога на безочни крвници, во униформи, спротивставени на еден поедноствен постамент на кој лежат три отсечени обезличени рисјански глави, редуцирани скоро до гротки. Боните се ладни, сликата морбидна и оригинална, уникатна.

Од горната страна преку амфитеатарот се упатуваат кон десните најдворешен сид. Тоа е "Фризот на отпорот - Револуција". И тука разstreлерената мозаична плоштина под налетот на жестокиот судир како да сака да се излезе од сопствената рамка, ескалира во мачен и болен визуелен атак. Средишното јадро на композицијата се разгорува во борба со фашистите, тешко наоружани до заби, кои фрлаат молни кон малубројната група полуголи и боси

луѓе со полесно наоружување, а кои се борат под цревното знаме на прадедовата родна земја, предводени од високите идеали на народот. Во отпорот и надежта, како Бел ангел се изродува народен голем син кој ќе ги поведе до когнечна слобода. Во контекст на оваа сцена ќе го надворзим цитатот на Јосип Броз - Тито,

(кој е испишан симетрично наспроти Гоцевиот), веродостојно и адекватно со збор на отсликаната оваа мозаична арабеска:

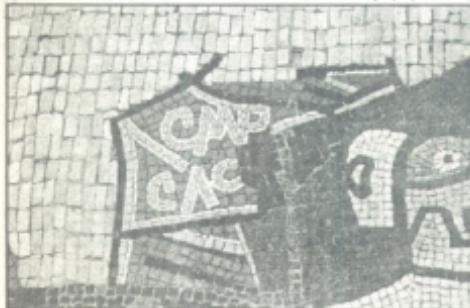
*"Ниеден човек не може да биде голем самошт за себе.
Не верувам во надлеје.
Туку верувам во човекот кој знае да ѝ зbere луѓето и да нападне шие заедно со него да ѝ следат иницијативите на народот."*

Тито, со факсимилен потпис

Во продолжение на мозаикот следува претстава на Хиена врз која

ликува Јавчот на Апокалипсата кој се смрт, болест и глад, материјално и духовно ропство. Тука е начнат Холокаустот преку сликата на крематориумот. Втората светска војна, покрај другото, се водеше под изговор на содавање чиста ариевска раса со сина кра... паднаа милиони жрти... ужас!

Олтарот на жртвите симболично и жестоко ја отсликува трагиката и патетиката на смртта и на кр-

богата драперија, која како да е по-зајмена од "Курбиновскиот Ангел".

Во брановиден ритам, што напати се прелева од ѕидната маса, се извива мозаичниот ансамбл наречен "Големиот фриз на отпорот - Илинден", непосредно зад Гоцевиот цитат. Сликата почнува со куса панорама на восстанничко Крушевче која ја затекнува една толка луте во којмитска облека што востанала со орудија и како оружје - славното црешово топче, додека над нив се вее во вид на алово знаме заклетвата: "Смрт или слобода за Македонија" - фрагментарно наговестена. Одејки кон средината на сцената откривајме симболична претстава на турски-

вавата разврска на жртвувањето преку една впечатлива Процесија од десетина покосени глави, грчевито склупчени или подадени длани, како и делови од драперија. Импресивни се низните громаси во очаран болен грч или резигнација, со немо ококрочени очи, кои беспомошно и покртнуваат лежат положени врз црн, како земја, плашт пред олтарот на Слободата - грижливо ситуирани во саркофаг за реликви, заштитени од заборавот. Преку сината лента се поврзани со Мајката Геа (родната Македонија) достоинствено, просконо, стамено, наткрилено, суверено - застаната, со човечко срце во камени мајчини гради без крик над Олтарот на своите паднати синови и керки. Како и сите други и оваа е автентична сцена, која секако дава единствената импирација, аналигија и подалека реминисценција може да ја најде во фреската "Процесија на ангелите" од олтарната апсида на црквата "Света Софија", Охрид. Како и таму, и тука акцентирана е свечената, ритуална организација на композицијата која е поддржана со ладен колорит што сугерира елегични чувства, бол и тага.

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (6)

пишува:
Мери Пирганоска
Арсова
историчар на
уметноста

Се префрламе на левиот и десниот внатрешен сид каде е претставена Радоста на живеењето во слобода и придобивките од вековното

ставена на само нему својствен начин. Дејствието брзо преминува на сцената "Мајка со дете" (отелотована плодност) што можеби заведно со човекот од претходната сцена чинат семејство кое ја гради својата скрка врз темелите на макотрпниот селски труд. Во стегнатата композиција се надворизува фигура на Орач со плуг во цел раст, во анфас и Кондаден во неочекуван ракурс (однадвор) во смело скратување. Појавата на Малото сатириче со зурле во рацете и дава, на сцената што следува, спладникава мелозвучност и митска

сочен колорит. Композицијата е динамична, полна со живописни детали и ликови кои експресивно мутираат кон своето симболично значење: таа гримаса, тој грч, напор, разбличување на ликовите (напати со шлемови врз главите) Чемерски го скрекава "по селските панагури кои му се илјада пати помили отколку стерилните" физиономии на манекените од модни писти.

Ако овој фраз претставува некоја селска идила, спротивно на него, од другата страна е приказот на една урбана идила. И овде доаѓа до израз уште една двојност во сликарството на Чемерски: трудот на човекот од градот, наспроти трудот на човекот од селото; индустриската наспроти земјоделството. Овој симболичен мозаичен ансамбл, кој се развива како стрип без зборови, но со симболи, се вика "Човекот и светлината". Повторно преку јачината на боите, топли и витални, авторот ни сугерира една клима, ни долчува арома на едно време од Индустриската револуција, време на општ стопански подем и електрификација на земјата, како придобивка на ослободувањето. Вниманието ни го одзема централната сцена со импресивното присуство на двете доминантни претстави на робустни, жилести, прометјески раце, кои во цврсти тупаници држат електрични светилки. Тие го симболизираат материјалното и духовно просветствување на човекот, физичката - надворешна светлина од електричната енергија за уметникот треба да биде екви-

војување.

На левиот внатрешен сид ни се разоткрива една идилична, пасторална слика на мозаичниот фриз наречен "Топла земја". Авторот е врзан со родната грутка, со многу нежни, лирски чувства, со многу благодарност кон ова благородно парче небо и грст земја, што преку својата фантазија и слика на поетика ја воздигнува до мит и легенда. И овде доаѓа до израз неговата речитост и дарба за преракажување, каде во неколку различни епизоди, последователно врзани, ни доведува еден аркадиско - динозаврски предел, каде што луѓето живеат скржно, насладувајќи се на плодовите од својата заложба. Воедно, овде најдобро се огледа уметничката определба на Чемерски како византиско медитерански сликар, со македонска нит во основата.

Веригата почнува со машка фигура прикажана над колена, облечена во селски елек, со силно разширени голи и јаки машки раце, славејќи ја Слободата на трудот, слика којашто асоцира на човек што доаѓа од планина и носи кошница плодови врз главата која е шематски прет-

димензија. Неколкуте девчиња во својата безгрожна, палава, невина

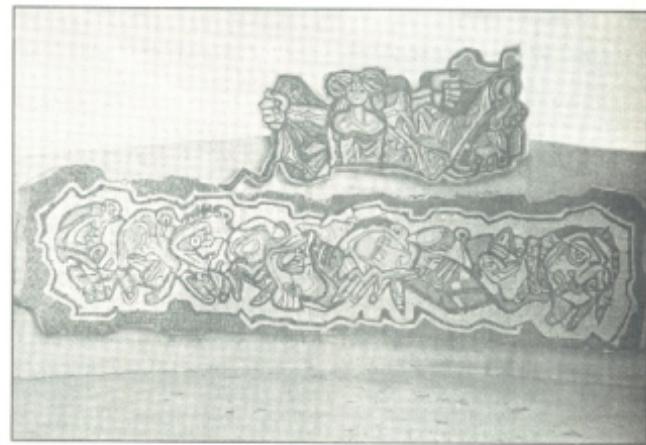
игра околу метафорично прикажаната "Топла земја" воликот на плодната жена - мајка, се качуваат по дрвја и ја гонат Сината птица на детските чудесни соништа. Радосното расположение го сугерира топлиот,

валентна со внатрешната, духовната,творечката светлина како идеал на социјализмот. Тоа подразбира развој на културата и уметноста, зашто робот се бори за слобода, но слободниот за идеали...

СПОМЕНИКОТ НА СЛОБОДАТА (7)

пишува:
Мери Пирганска
Арсова
историчар на
уметноста

Двата столба на влезот ги носат вертикалните сцени предадени во жолт како жолч и црн како ноќ колорит, а се експресионистички, асоцијативни, стилизирани арабески на "Страдањето" и "Отпорот". "Столбот на страдањето" е пелек на обезличени луѓе, гладни, голи, угнетени, полуживи, кои се стремат кон Адот во духот на библиското "стапете мртви, да влезат живите". Надолу следува приказ на масовна гробница со многубројни черепи и скелети. Најгоре, сцената ја надлептува

мозаикот има приказ на тркало, што би асоцирало на топ. Нашиот народ никогаш не се помира со ропството, секогаш беше свој на своето, сам го изоде трлиливиот пат до конечно ослободување и како Феникс од пепелта се издигна во слобода. Авторот повеќепати не упатува на таа мисла преку сликите со незграпните, масивни, огромни тела, посебно ноze, што пак упатува на стилот на Пабло Пикасо.

Цената беше превисока, иладници покосени млади животи. На двата бронзени плитки релјефи, поставени непосредно зад члените столбови претставени се Птици во лет со распарталени крилја, изрешетани со копја (символизира покосена младост). Вра нив се испишани имињата на паднатите борци од овој крај, учесници во НОБ - 1941, 1945. Птиците се аплицирани во 1984 г. и се идејно решение на Чемерски и Пенушлиски.

лијак како симбол на крвопиец.

На десниот "Столб на отпор", исто така, силно редуцирано (погодноставено) се насликан востанати луѓе, наоружани со земјоделски орудија и оружје. Во подножјето на

Го сакам овој велепен Споменик со фасцинантната идеја и естетска убавина. Би сакала мојата вљубеност во него да ја пренесам на Вас, љубоморно да го чуваме како наше културно светилиште, како светлината во нашите очи, зашто и тој е ранлив... иако од камен...

